

Эфект прысутнасці

Тыдзень таму на філалагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта адбылося ўрачыстае падвядзенне вынікаў конкурсу эсэ «Пуцявінамі беларускага пісьменства». Дыпламы і ўзнагароды ўручалі арганізатары і ганаровыя госці мерапрыемства, сярод якіх — дэкан філалагічнага факультэта БДУ, кандыдат філалагічных навук Сяргей Важнік, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Алесь Бадак і некаторыя іншыя. Як адбываўся конкурс, якая тэматыка эсэ, чым кіравалася журы ў выбары найлепшых работ — пра гэта распавядае галоўны рэдактар часопіса «Роднае слова» Наталля Шапран.

Наталля Шапран (злева) уручае ўзнагароду пераможцы конкурсу.

— Спадарыня Наталля, праз вас як галоўнага рэдактара часопіса, што з’яўляецца сузаснавальнікам конкурсу, прайшла вялікая колькасць работ. Што б вы адзначылі тыповага, агульнага для іх, нягледзячы на тое, што тэмы розныя?

— Конкурс эсэ прапаноўваў паразважаць пра знакавыя помнікі старажытнага беларускага пісьменства; пра ўражанні ад знаёмства з жыццём і дзейнасцю беларускіх першадрукароў і асветнікаў; пра аўтараў першых выданняў паэзіі і прозы XIX—пачатку XX ст.; пра сустрэчы з пісьменнікамі-землякамі; пра наведванне выставак і кніжных экспазіцый і інш.

Эсэ як жанр вымагае ад аўтара падкрэслена асобаснага, шчырага, я б сказала, «лірычнага», падыходу да абранай тэмы. Назвы прапанаваных удзельнікам конкурсу тэматычных кірункаў гучалі, на першы погляд, даволі хрэстаматыйна

і маглі б раскрывацца па звычайнай мадэлі школьнага сачынення. Аднак большасць работ здзівіла арыгінальнасцю, свежым успрыманням і ўсведамленнем гісторыі, падзей і асоб беларускага пісьменства, а галоўнае, шчырым імкненнем падзяліцца ўласнымі пачуццямі. І ўласным досведам. Напрыклад, адзін юнак пабудаваў сваю работу як шэраг асацыяцый, выкліканых аглядам паліц у кніжнай краме. Так і назваў: «Развагі каля букіністчнай крамы».

— Можна, вы адкрылі нешта новае і для сябе, знаёмячыся з работамі? Што ўразіла ці стала нечаканым?

— Часопіс «Роднае слова» ўжо неаднойчы выступаў ініцыятарам рэспубліканскіх вучнёўскіх конкурсаў навуковых і творчых работ. І кожны раз мяне проста зачароўвае, як аднолькава, падобна адкрывае для сябе ўласную нацыянальную культуру кожнае новае пакаленне! Магчыма, прагучыць парадаксальна,

але ў гэтым падабенстве — мая заўсёдная нечаканасць. Заўжды пабойваешся: час цяпер хуткі, энергічны, патрабавальны — як ён «падфармаваў» нашых дзетак?

Сама па сабе культура — з’ява грунтоўная, фундаментальная і... інертная. У гэтай яе запаволенасці, на мой погляд, хаваецца выратаванне чалавека ад уплыву розных шкодных сітуацыйных, другасных вятроў. Сёлетні конкурс зноў пацвердзіў мае прытоеныя спадзяванні на гэта.

Нашы дзеці цікавіцца ўсім, чым некалі захапляліся мы. Яны чуйныя да прыгожых, адгукаюцца на таленавітае слова, самі цягнуцца да яго. Відаць, не варта перабольшана баяцца прынцыповага ўплыву тэхналогій на дзіцячыя душы.

— Ці было ў работах характэрнае нешта для маладога пакалення, тое, што ў прынцыпе было немагчыма для нас, прадстаўнікоў пакалення «бацькоў» тых, хто ўдзельнічаў у конкурсе?

— Яны больш разняволеныя, камунікабельныя і, мне падалося, больш ініцыятыўныя. Іх дакараюць за так званае кліпавае мысленне, але і гэты заганы бок камп’ютарнага часу дзеці неяк умудраюцца павярнуць на карысць. Само жыццё актуалізуецца ў іх свядомасці. У іншых работах назіраюцца прыкметы рэпартажнасці. І гэта ніяк не шкодзіць сапраўднасці і глыбіні іх разважанняў. Інфармацыйны камфорт, у якім існуюць сучасныя вучні,

нават не сніўся старэйшым пакаленням. Інтэрнэт-магчымасць імгненна перанесціся ў прасторы, відаць, падсвядома ўплывае і на іх стасункі з часам. У работах-паглыбленнях у гісторыю ўлоўліваецца так званы эфект прысутнасці...

— Каля 350 удзельнікаў. Работы ўсе розныя, з розным узроўнем ведання матэрыялу і мастацкасці, арыгінальнасці мыслення. І ўсё ж да падвядзення вынікаў былі ўведзены новыя намінацыі. За што ўзнагароджвалі найперш?

— У тым і справа, што работы розныя. І не толькі па ўзроўні, але і па творчай індывідуальнай афарбоўцы, што амаль кожную з іх робіць унікальнай. Членам журы пры ацэнцы цяжка было пазбавіцца «комплексу» ўласнай суб’ектыўнасці. На дапамогу былі прыцягнуты крыху фармальныя крытэрыі. Напрыклад, пры вызначэнні спецыяльных прызоў звярталася ўвага на эсэ, прысвечаныя літаратарам-землякам, на яскрава выказаную любоў да роднай мовы, на работы з краязнаўчым ухілам.

— Як шырока былі прадстаўлены рэгіёны?

— Геаграфія падзеі парадавала і натхніла. Я ўглядалася ў залу, бачыла прыгожыя маладыя твары, ласкавыя і мудрыя вочы настаўніц, а дзесьці на даляглядзе ўяўна паўставала пазнавальная карта-мазаіка Беларусі. Азёрная Віцебшчына, па-дняпроўску магутная Магілёўшчына, утульная паляшуккая Гомельшчына, гжэчная Гродзеншчына, стрыманая Міншчына, якая апошняй далучылася да конкурсу, але па-сталічнаму актыўна і годна. А самая цёплая Брэстчына, куды вясна прыходзіць першай, дала найбольшую колькасць удзельнікаў.

Гутарыла Марыя ЯРАШЭВІЧ

У інтэр’еры стагоддзяў

У Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адбылася прэзентацыя мастацка-дакументальнай выстаўкі Генадзя Чыстага «Партрэт Мастака ў інтэр’еры музея...» Праект прымеркаваны да 75-годдзя з дня нараджэння выдучага супрацоўніка навукова-экспазіцыйнага аддзела Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры. За сваё доўгае творчае жыццё Генадзь Рыгоравіч паспеў ажыццявіць шмат выставачных праектаў у розных культурна-асветніцкіх установах Беларусі і замежжа.

Генадзь Чысты нарадзіўся ў пасляваенным Мінску. Дом, дзе ён жыў у дзяцінстве, знаходзіўся ў самым цэнтры сталіцы. А першыя гады жыцця прайшлі... у будынку Опернага тэатра. У 1960 годзе сям’я пераехала жыць на Юбілейную плошчу. Нават падумаць не мог, што менавіта тут праз колькі гадоў ён будзе прымаць удзел у стварэнні манументальнай мазаікі «Кастрычнік», якая сёння ўпрыгожвае фасад праектнага інстытута.

Перш чым стаць мастаком, аўтарам адметных пейзажаў, нацюрмортаў, стваральнікам мазаік і экспазіцый, Генадзь Чысты прайшоў важную школу жыцця.

У 1988 годзе быў зроблены першы музейны праект — эскіз Крычаўскага раённага краязнаўчага музея. Створаны эскізныя праекты для краязнаўчых музеяў у Калінкавічах, Асіповічах і для Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Нясвіж». Спадзяёмся, што ў хуткім часе зможам убачыць рэалізаваныя эскізныя праекты Г. Чыстага — залу «Гісторыя Нясвіжскай ардынацыі» і бібліятэку М. К. Радзівіла «Сіроткі». Але ўжо сёння можна любавання вынікам працы

мастака ў музейных залах Нясвіжскага замка: «Арсенал», «Герб Радзівілаў», «Нясвіжскі замак у фатаграфіях 20-х гадоў», у Паліўнічай зале.

Першая экспазіцыя, створаная ў 1989 годзе ў Ашмянскім краязнаўчым музеі, не захавалася, бо музей пераехаў у новы будынак. Наступны праект мастак ажыццяўляў у Кушылях (1990). Дом-музей Францішка Багушэвіча і сёння ласкава сустракае сваіх наведвальнікаў. Як распавядае Генадзь Рыгоравіч, пакуль ішла работа над экспазіцыяй, некалькі месяцаў яму давалося пражыць у тых чароўных мясцінах. Згадваюцца салаўіныя спевы і гасціннасць мясцовых гаспадынь, што кожны дзень прыносілі па трохлітроваму слоіку сырадою. З гасподы беларускага пісьменніка XIX ст. пачалася праца над стварэннем экспазіцыі ў Літаратурным музеі Кузьмы Чорнага ў Цімкавічах (1994), Доме-музеі Адама Міцкевіча ў Навагрудку (2001), музеях Янкі Купалы ў Яхімоўшчыне (2001) і Вязынцы (2011).

Асаблівыя стасункі склаліся ў Генадзя Чыстага з музеямі Максіма Багдановіча. У 1992 годзе мастак прыступіў да стварэння экспазіцыі ў Яраслаўлі. Давалося аकुнацца ў атмасферу старога месца, блукаць па тых вулачках, дзе калісьці хадзіў паэт, назіраць амаль тыя самыя краявіды і пейзажы. Загадчык яраслаўскага музея Наталля Прохарава працавала разам з мастаком над стварэннем першай экспазіцыі і дагэтуль успамінае той шчаслівы час супрацы з сапраўдным творцам, які ведае, што такое музейны прадмет, і з павагай ставіцца да кожнага экспаната, знаходзіць для яго адпаведнае далікатнае аздабленне.

Супрацоўнікам мінскіх музеяў Максіма Багдановіча таксама пашчасціла працаваць разам з Генадзем Чыстым. У 1994 годзе быў адкрыты першы комплекс у філіяле «Фальварак Ракуцёўшчына» (Маладзечанскі раён) — аб’екты «Дом арандатара», «Гумно», «Клец». У 2004 годзе створана экспазіцыя ў «Доме гаспадара», у планах — стварэнне літаратурна-дакументальнай экспазіцыі, прысвечанай гаспадарам фальварка. У «Доме арандатара» адноўлена творчая атмасфера, што панавала ў часы Максіма Багдановіча. Экспанаты распавядаюць пра жыццё паэта ў вёсцы, вершы і мары. Сімвалічная птушка натхнення, створаная з саломкі таленавітымі рукамі Генадзя Рыгоравіча, сёння сустракае наведвальнікаў экспазіцыі.

Цікавая гісторыя адбылася ў гэтым доме падчас работы над экспазіцыяй. Згодна з навуковай канцэпцыяй, планавалася стварыць залы «Гасцёўня», «Кухня», «Спіжарка». Музейныя супрацоўнікі шмат распавядалі мастаку пра сяброўства Максіма з маленькай Янінай,

Генадзь Чысты.

наогул, пра пшчотнае стаўленне паэта да дзетак і мару мець уласнае дзіця. Генадзь Рыгоравіч прапанаваў унесці змены ў канцэпцыю, такім чынам, у экспазіцыі з’явіўся «Дзіцячы пакой», якога фактычна тут ніколі не было, але сутнасца гэта быў вельмі правільны ход.

І падобных гісторый беларускіх музейшчык, каму пашчасціла працаваць разам з Генадзем Рыгоравічам, могуць распавесці шмат. Мастак ствараў не толькі сталыя экспазіцыі ў музеях рэспубліканскага маштабу ці невялікіх краязнаўчых музеях — ён адзначыўся і ў выставачнай галіне. Згадаем толькі некалькі найбольш значных праектаў: «Мары аб Заслаўі» (1994) — у Гісторыка-культурным музеі-запаведніку «Заслаўе», «Я з вечна вандроўных...», прысвечаная Язэпу Драздовічу (1998) — у Нацыянальным гістарычным музеі, «Глянуць будучыні ў вочы» (2010) — у Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы, «3 місіі — у падарожжа» (2020) — у Літаратурным музеі Петра Брэйкі. Для таго каб пералічыць назвы выставак, створаных Г. Чыстым у Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, спатрэбіцца некалькі старонак. Нават на просьбу прыгадаць самыя любімыя ад мастака ў адказ пачула некалькі дзясяткаў назваў часовых экспазіцый, прысвечаных народным пісьменнікам Беларусі, знакавым для нашай літаратуры асобам ці памятным датам.

Хацелася б не толькі распавядаць пра жыццё і творчасць Генадзя Рыгоравіча Чыстага, мастака-афарміцеля, члена Беларускага саюза мастакоў, аўтара мастацкіх канцэпцый і стваральніка шматлікіх сталых і часовых экспазіцый, але і падмацоўваць свой аповед дэманстрацыяй экспанатаў. Таму запрашаем наведваць Літаратурны музей Максіма Багдановіча, выстаўку «Партрэт Мастака ў інтэр’еры музея...» Пейзажы, партрэты і нацюрморты раскрываюць тонкага лірыка, эскізныя праекты беларускіх музеяў распавядаюць пра складаны шлях стварэння музейных экспазіцый, фотаздымкі адлюстроўваюць шматлікія выставачныя праекты, за кожным з якіх відаць душу творцы...

Ірына МЫШКАВЕЦ
Фота даслана аўтарам

Фрагмент экспазіцыі музея «Фальварак Ракуцёўшчына».